

Werkblad Gebiedsgericht werken

Op welke vragen geeft dit werkblad antwoord?

1. Gebiedsgericht werken; wat is dat?
2. Wat zijn de voordelen van een gebiedsgerichte aanpak?
3. Welke vormen van gebiedsgericht kunnen in relatie tot de RES-opgave onderscheiden worden?
4. Hoe pak je gebiedsgericht werken aan?

Inleiding

In de Handreiking RES 2.0 worden de termen ‘gebiedsgerichte aanpak’ en ‘gebiedsgericht werken’ gebruikt. Deze begrippen worden vaak door elkaar gebruikt en vanuit verschillende invalshoeken bekeken/benaderd. De kern van beide begrippen is dat het gebied centraal staat. De gekozen invalshoek zoals landschap, het energiesysteem of het grondeigendom, bepaalt de afbakening van het gebied. Vanuit deze gebiedsafbakening wordt gekeken welke andere opgaven en belangen er in het gebied spelen. Vanuit de RES’en bezien is energietransitie, en dan met name de opwekking van duurzame elektriciteit of realisatie van duurzame warmte, één van de opgaven. Deze opgaven moeten worden afgewogen ten opzichte van ondermeer natuur en landschap. Meer specifiek zal binnen natuur vaak gekeken moeten worden naar vogels. [De vogelkaart](#) geeft een invulling van natura2000 gebieden waar het om beschermde vogels gaat.

Iedere regio en ieder gebied in Nederland is anders. Daarom is het belangrijk om bij de uitwerking van ambities uit de RES1.0 het gebied of mogelijke verschillende gebieden in de RES-regio centraal te stellen. Om vervolgens binnen dit gebied of deze gebieden te komen tot een integrale afweging van opgaven en belangen. Of te kijken hoe een koppeling van opgaven kan worden gerealiseerd. Zoals energietransitie met klimaatopgave, windmolens op waterkeringen of zon op bebouwde objecten.

Dit werkblad gaat in op verschillende soorten gebiedsafbakening. Er staan voorbeelden in hoe je voor de onderscheiden gebieden kunt komen tot een gebiedsgerichte, integrale aanpak van opgaven en belangen.

Het laatste deel van het werkblad bestaat uit een globaal plan van aanpak. Als je gebiedsgericht wilt gaan werken, hoe pak je dit dan aan?

Wat is gebiedsgericht werken?

Gebiedsgericht werken is een werkwijze waarbij de kenmerken, opgaven en mogelijkheden van een gebied centraal staan. Een gebied kan binnen een gemeente liggen, bijvoorbeeld een wijk of een bedrijventerrein, maar kan ook gemeente-, RES-regio-, provincie- of zelfs landsgrens overstijgend zijn. Een gebied kan op basis van verschillende soorten afwegingen verder worden afgebakend. Bijvoorbeeld op basis van:

- bepaalde kenmerken, zoals een bodem- of landschapstype (polder, coulisselandschap), een bouwperiode (bebouwd gebied) of een dominante functie (bedrijventerrein, haven of natuurgebied);
- een dominante opgave, bijvoorbeeld bodemdaling of landbouwtransitie of woningbouw;
- randvoorwaarden die nodig zijn om een bepaalde opgave te realiseren, zoals de status van het elektriciteits- of gasnet of de beheerder;
- een bepaalde bestemming of functie, zoals een bedrijventerrein, een vuilstortplaats, (een deel van) een snelweg, een oefenterrein van Defensie;
- administratieve grenzen, zoals grenzen van een gemeente of provincie of waterschap.

In de ruimtelijke ordening is al veel ervaring opgedaan met gebiedsgerichte aanpak of gebiedsgericht werken. Binnen de ruimtelijke ordening heeft het begrip vaak een bredere invulling, namelijk het werken aan een balans tussen verschillende maatschappelijke opgaven en de ruimtelijke uitwerking hiervan in een gebied. Energietransitie kan dan één van de opgaven zijn.

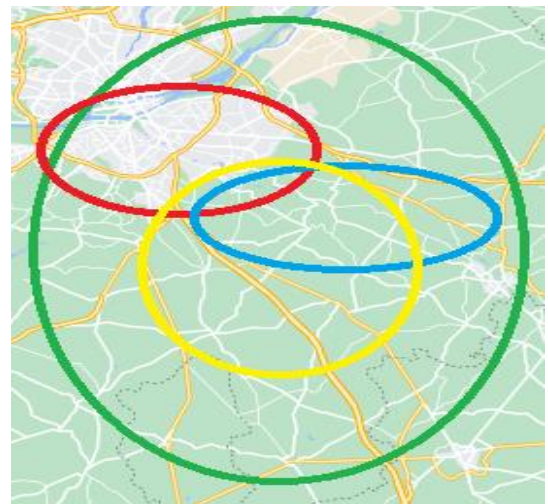
Het uitgangspunt is het gebied. Dat wil zeggen de specifieke kenmerken en mogelijkheden van het gebied. Het combineren en afwegen van maatschappelijke belangen in dit gebied staan dan centraal. En niet het laten ‘landen’ van één specifieke opgave, zoals de energietransitie. Het gaat dus om een integrale aanpak in een gebied. Hierbij kan worden gedacht aan opgaven klimaatadaptatie, mobiliteit, woningbouw en energietransitie in onderlinge samenhang. Waarbij niet alleen verkennend wordt nagegaan wat zou kunnen, maar het totale pakket integraal wordt uitgewerkt in termen van organisatie, businesscase, regelgeving et cetera.

Integrale gebiedsontwikkelingen zoals in de ruimtelijke ordening hebben grote voordelen. Zoals de goede sturingsmogelijkheden op publieke belangen door overheden en de mogelijkheid om in financiële zin winstgevendende ruimtelijke activiteiten (zoals bouw van woningen en kantoren, opwek duurzame energie) in te zetten voor de bekostiging van verlieslatende ruimtelijke activiteiten (zoals de aanleg van openbare ruimte en voorzieningen).¹

Deze werkwijze sluit aan bij het doel van de Omgevingswet om te komen tot “een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving in beleid, besluitvorming en regelgeving”.²

De RES-opgave wordt nu nog vaak gezien als een sectorale opgave, namelijk het realiseren van zon en wind met bijbehorende infrastructuur. Vanuit deze ‘smalle’ opgave wordt in veel gevallen wel gekeken naar kansen en mogelijkheden om andere opgaven en belangen in een gebied mee ‘te koppelen’. Maar de insteek blijft primair het halen van de doelen uit het Klimaatakkoord. Het zou beter zijn vanuit de brede blik van de energietransitie na te gaan hoe andere grote gebiedsopgaven aangejaagd zouden kunnen worden.

In de volgende paragraaf staan verschillende gebiedsgerichte aanpakken beschreven. Als RES-regio kun je waarschijnlijk meerdere gebiedsgerichte aanpakken opstellen, afhankelijk van de te maken keuze. Zo kun je bepaalde landschapstypen centraal stellen, of de gekozen problematiek in een gebied of de grondeigenaar. Het is raadzaam om als RES-regio de verschillende gebiedsgerichte aanpakken op een kaart te zetten. En hierbij niet alleen te kijken naar de onderscheiden gebieden in je eigen regio maar ook RES grensoverschrijdend te kijken. Zie de schematische afbeelding hiernaast waarbij de groene cirkel het RES-gebied is. En de rode, gele en blauwe cirkel een gebiedsgerichte aanpak weergeven. Het rode gebied gaat in dit schema over de RES-grens heen. In zo’n geval is het nodig het samen met de naburige regio uit te werken.

Door gebieden op een kaart te zetten geeft het inzicht in hoe ze ten opzichte van elkaar liggen en hoe ze elkaar mogelijk kunnen beïnvloeden. Naast impact op de fysieke leefomgeving is het ook belangrijk voor gesprekken met stakeholders en bewoners om te weten hoe verschillende aanpakken en/of projecten zich t.o.v. elkaar verhouden.

Voordelen van gebiedsgericht werken.

Omdat ruimte in Nederland beperkt is, zijn op basis van de NOVI ([Nationale Omgevingsvisie](#)) aan de RES' en via de Handreiking 1.1 een aantal 'ruimtelijke principes' meegegeven. Allemaal gericht op het zo zuinig en efficiënt mogelijk omgaan met ruimte in Nederland.

- In sommige gevallen kan makkelijker maatschappelijk en politiek draagvlak gevonden worden voor een integraal gebiedsplan, waarvan duurzame opwek slechts één van de elementen is. Omdat bijvoorbeeld in zo'n plan een balans gevonden kan worden tussen de energietransitie en andere maatschappelijke opgaven in de ruimte, zoals de CO₂ uitstoot in de landbouw of bodemdaling. Het gaat hier om het ruimtelijk principe [combinatie van opgaven](#).

¹ Voor uitleg over (integrale) gebiedsontwikkeling, zie o.m. Zeeuw, F. de (2018) [Zo werkt gebiedsontwikkeling](#)

² *Kamerstukken II 2013/2014, 33962, nr. 3, 'Regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet)', p7.*

- Eén van knelpunten voor het aansluiten van opwekkingseenheden is krapte op het energienetwerk. Gekeken kan worden, of in een nader af te bakenen gebied het energiesysteem geoptimaliseerd kan worden. Door een integrale benadering van de energieopgave, dus door zowel te kijken naar de opwek als naar de huidige en toekomstige vraag naar elektriciteit. Goede afstemming van 'vraag en aanbod' van energie kan onnodige aanleg van kabels voorkomen. [Zie ook het werkblad programmeren.](#)
- Bij het toepassen van de voorkeursvolgorde zon is het belangrijk om te kijken waar zon op gerealiseerd kan worden. Zon op daken van woningen of bedrijfsgebouwen vraagt een andere aanpak dan zon op een vuilstort of zon op een geluidscherm. De andere functie (bijvoorbeeld bescherming tegen geluidsoverlast) is vaak bepalend of er wel of geen zonnepanelen kunnen worden gerealiseerd. Hier gaat het dus om functiecombinatie. Niet alleen zon kan worden gecombineerd met een andere functie. Dit geldt ook voor wind. Denk hierbij aan windmolens op waterkeringen (bijv. waterschap Noorderzijlvest) of bij een waterzuiveringsinstallatie.

Naast het toepassen van de ruimtelijke principes zijn er andere voordelen wanneer de RES-ambitie meer gebiedsgericht wordt aangepakt.

- Door gebiedsgericht werken komen geïntegreerde ontwerp-, organisatie- en inpassingsmogelijkheden eerder in beeld. Door deze aanpak worden professionals vanuit verschillende disciplines vroegtijdig met elkaar in contact gebracht. Zo ontstaat wederzijds begrip voor elkaars perspectief en kunnen gedeelde beelden van de oplossing ontstaan. Dit kan helpen om tot snellere uitvoering te komen.
- De verankering in het omgevingsbeleid verloopt soepeler als in de RES-aanpak al rekening is gehouden met integrale afwegingen ten aanzien van de leefomgeving. In besluiten in het omgevingsbeleid is de RES immers een bouwsteen naast andere sectorale (gemeentelijke en provinciale) ruimtelijke belangen. Door in de RES hier al zoveel mogelijk op voor te sorteren, kan het vervolgproces naar integrale omgevingsbeleidsbesluiten vlotter verlopen.
- Gebiedsgericht werken *in de uitvoering* – meekoppelen van werkzaamheden uit verschillende disciplines – kan de verkeers-, milieu- en geluidsoverlast van werkzaamheden verminderen en mogelijk financiële besparingen en tijdsbesparingen opleveren. Denk bijvoorbeeld aan het gelijktijdig vervangen van het riool, leggen van een warmteleiding en verzwaren van het net.

Welke gebiedsgerichte aanpakken kunnen worden onderscheiden?

Op basis van voorgaande definities kunnen voor de verdere uitwerking van de RES1.0 een aantal verschillende soorten gebiedsgerichte aanpakken worden onderscheiden:

1. Zon/wind projecten waarbij gekeken wordt naar opgaven die 'mee kunnen koppelen'. Hierbij kan gedacht worden aan biodiversiteit en inpassing in het landschap.
2. Gebiedsgerichte aanpak gezien vanuit het energiesysteem. Inzet is om een adequate energie-infrastructuur te ontwikkelen voor zowel de vraag als aanbod ontwikkeling in een gebied.
3. Gebieden met een bepaalde bestemming of functie, zoals daken van woningen, bedrijventerreinen en wegen. Hier wordt vanuit de bestaande functie en/of eigenaar gekeken hoe duurzame energie hier het beste gerealiseerd kan worden.
4. Gebieden waar een andere 'opgave' dominant is of waar naast energietransitie andere opgaven gerealiseerd moeten worden. Hoe kan in deze gebieden tot een combinatie van opgaven worden gekomen. Andere opgaven kunnen zijn: verdroging, landbouwtransitie, woningbouw, etc.

Ad.1 zon en windprojecten

Concrete energieprojecten kunnen gebiedsgericht worden ‘aangekleed’, bijvoorbeeld door **ontwerpkeuzes rondom een specifieke projectlocatie** te maken die passen bij de overige belangen in een gebied (‘heggen in plaats van hekken’). Bijvoorbeeld naast aanleg van windmolens kijken wat aan verdroging/vernatting kan worden gedaan of door bij te dragen aan een gebiedsfonds. Dit is een lichte vorm van gebiedsgericht werken die maatschappelijke behoeften tegemoet kan komen en zo weerstand kan wegnemen. [Op de site van NP RES staan diverse voorbeelden.](#)

De basis van deze gebiedsaanpak is vaak het energieproject. Er is al een keuze gemaakt waar zon, wind, en infrastructuur/hoogspanningsverbindingen kunnen komen. Vervolgens wordt door de initiatiefnemer gekeken hoe ook een bijdrage geleverd kan worden aan biodiversiteit, natuurontwikkeling etc., gezien vanuit de opgave voor duurzame energie in dit gebied (zon, wind, infra). En hoe een zo interessant mogelijk landschap kan worden gerealiseerd.

Over hoe dit aan te pakken zijn diverse handreikingen gemaakt. Zie onder andere:

[Gedragscodes Wind op Land](#)

[Gedragscode Zon op Land](#)

[De Toolbox Natuurinclusieve Energietransitie](#) van de Natuur en Milieufederaties.

Dit is een toolbox over hoe landschap en energietransitie hand in hand kunnen gaan. De toolbox bestaat uit aandachtspunten en goede voorbeelden op acht thema's, zoals de inventarisatie van landschaps- en natuurwaarden, de inzet van lokale experts, gebruik van de provinciale omgevingsverordening en de ruimtelijke samenhang en cumulatie van effecten.

Ad.2. Gebiedsafbakening gezien vanuit een adequate infrastructuur

De RES bestaat uit het verhogen van het aandeel duurzame energie-opwek op land en uit het succesvol inpassen van deze opwek op de energie-infrastructuur. De mate en snelheid van elektrificatie van de energievraag in een regio is van invloed op de energetische puzzel die in de regio's gelegd moet worden. De onderlinge afhankelijkheden tussen energiebronnen, energie-infrastructuur en energiegebruikers hebben impact op de leefomgeving.

NP RES laat momenteel in vier proeftuinen ‘Integrale gebiedsaanpak’ kennis en ervaring opdoen over het gebiedsgericht werken aan een optimaal energiesysteem. Het accent ligt hierbij op gebieden met specifieke dominante economische functies (bedrijventerrein, logistiek, agrarisch buitengebied, energie-intensieve industrie).³

De 4 proeftuinen zijn:

- bedrijventerrein Steenakker in de gemeente Breda, Noord-Brabant;
- logistieke hub Badhoevedorp, Noord-Holland;
- energie-intensieve industrie in Dinteloord, Noord-Brabant.
- agrarisch gebied Oudeschip in gemeente Hogeland, Groningen;

Integrale gebiedsaanpak bedrijventerrein Steenakker

In deze proeftuin wordt gekeken naar plannen om een bedrijventerrein als geheel te verduurzamen (met zon-PV op dak), terwijl er nog geen mogelijkheden bestaan voor het uitbreiden van de netcapaciteit. Hier wordt onderzocht in welke mate het aanpassen van de vraag dit knelpunt kan oplossen.

³ 2 juli 2021, [Nationaal Programma RES, ‘NP RES start proeftuinen voor integrale gebiedsaanpak energievraagstuk’](#),

De proeftuin 'Logistiek' is gelegen in Badhoevedorp waar een nieuwe logistieke hub in ontwikkeling is. Hier staat de ontwikkeling van nieuwe duurzame distributiecentra centraal, in combinatie met het elektrificeren van het transport wat hier plaatsvindt. Hierin speelt een efficiënte aansluiting van deze nieuwe vermogensvraag voor het opladen van elektrische trucks, in combinatie met het gasloos maken van distributiecentra. Het distributiecentrum wordt een energy hub voor de omgeving waar elektrische trucks opgeladen kunnen worden.

De proeftuin 'Agrarisch buitengebied' is gelegen in en rondom het dorp Oudeschip in de gemeente Hogeland. Ruimtelijk gezien biedt deze proeftuin volop kansen als locatie voor de ontwikkeling van windparken en zonneweides. We kijken hier naar draagvlak van de omwonenden en het eigenaarschap van de windmolens, het zonnepark en het combineren van aansluitingen (cable pooling).

De proeftuin 'Energie-intensieve industrie' is gelegen in de plaats Dinteloord. Dit is een voorbeeld van een industrie uit cluster zes. Hier wordt gekeken naar het verduurzamen van productieprocessen en de overgang naar andere energiedragers.

De afbakening van het gebied wordt gezien vanuit de transformatieopgave die te verwachten is in de energietransitie. Het zijn gebieden waar zowel de energievraag flink gaat veranderen als waar veel potentie is voor opwekking. Veelal is voor deze gebieden de bestaande infrastructuur niet toereikend. Om de bedrijven en deelnemers in deze gebieden in staat te stellen hun bedrijfsvoering te verduurzamen en competitief te blijven is transformatie nodig.

Inzet van de proeftuinen is om in gezamenlijk overleg en aanpak tussen alle partijen in een gebied energie en energietransitie onderdeel te laten zijn of worden van het vestigingsbeleid. De proeftuinen laten zien dat het voor bepaalde partijen nieuw is om voor een langere periode naar een gebiedsontwikkeling te kijken. Het ontwikkelen van een gezamenlijke taal is hierbij een belangrijke randvoorwaarde. [Zie ook het werkblad programmeren.](#)

Ad.3 De functie of het grondeigendom als uitgangspunt

Eén van de ruimtelijke principes uit de NOVI is het combineren van functies. Het combineren van functies zorgt voor zo effectief en efficiënt mogelijk ruimtegebruik, omdat bepaalde functies dubbel gebruikt gaan worden. De bekendste is wellicht zon-op-dak. Maar ook het realiseren van zon of wind op rijksvastgoed is een voorbeeld van functiecombinatie omdat wegen, waterkeringen, kantoren primair voor een andere functie worden gerealiseerd; mobiliteit, tegenhouden van water, huisvesten van ambtenaren, etc.

De afbakening van 'het gebied' wordt bepaald door de andere functie of door het eigendom van het object (kantoor, geluidscherm) of de grond (rijksvastgoed, agrarische percelen etc). Het realiseren van duurzame energie zal in nauwe samenspraak en afstemming met de eigenaren moeten gebeuren. De eigenaar zal ook een bepaalde meerwaarde moeten zien in het realiseren van duurzame energie voordat hij/zij mee gaat doen c.q. gaat investeren. [Zie ook werkblad zon-op-dak.](#)

Bij 'zon op dak' gaat het niet alleen om zon op daken van woningen en bedrijfspanden. Maar om alle treden die onderscheiden worden in de voorkeursvolgorde zon, behalve zon op landbouwgronden en in natuurgebieden. Het gaat dus ook om zon op bouwwerken, boven parkeerplaatsen, geluidswallen, vuilstortplaatsen, berm en zandafgravingen, etc. In alle gevallen wordt een nieuwe functie 'opwekken van zon' toegevoegd aan een bestaande functie. [Zie ook werkblad zon-op-dak.](#)

Omdat de ruimte op het energienetwerk schaars is [heeft de werkgroep zon-op-dak](#) geadviseerd zon op dak zo veel mogelijk gebiedsgewijs aan te pakken. Dus niet te veel te kijken naar individuele daken en objecten, maar zoveel mogelijk per gebied bezien welke mogelijkheden er zijn. Een gebied is dan een wijk of centrum van de

stad of een bedrijventerreinen of een agrarisch buitengebied. Door een visie en aanpak per gebied te ontwikkelen kan in overleg met de netbeheerder bekeken worden welke mogelijkheden er zijn voor aansluiting op het elektriciteitsnetwerk: nu of in de toekomst.

Ook het realiseren van zon en wind op rijksvastgoed kan onder deze benadering worden geschaard. Het rijk heeft gronden verworven of gebouwen gerealiseerd voor bepaalde functies: waterberging, mobiliteit, aanplant van bossen, huisvesting ambtenaren, etc. Op veel plaatsen kan deze primaire functie worden gecombineerd met de opwekking van zon of wind. Om deze functiecombinatie verder te verkennen is het rijk gestart met het pilotprogramma [Hernieuwbare energie op Rijksgrond \(OER\)](#). Aan de hand van 10 projecten heeft het Rijk in eerste instantie onderzocht hoe Rijksgrond zo optimaal mogelijk, zonder de oorspronkelijke functie (bijv. water keren) te schaden, en met maatschappelijk draagvlak kan worden ingezet voor het opwekken van hernieuwbare energie. De ervaring uit deze 10 projecten zal komende tijd worden toegepast bij nieuwe projecten. Het rijk (RWS, RVB, SBB, ProRail) heeft hiertoe zelf een eerste verkenning gemaakt. Deze potentiële locaties worden in nauw overleg met de RES-regio's verder onderzocht en verkend.

Als het gaat om zon en wind langs snelwegen dan zijn de gebieden vaak RES grensoverschrijdend. Een concreet voorbeeld is het project 'Zonneroute A37' in Drenthe. Daarin hebben verschillende rijksvastgoedhoudende diensten - samen met enkele gemeenten, de provincie en de netbeheerder - de mogelijkheden onderzocht voor grootschalige opwek van zonne-energie langs de A37.

Niet alleen het Rijk heeft vastgoed (gebouwen en gronden) dat ingezet kan worden voor de opwekking van duurzame energie. Ook provincies en gemeenten hebben dit. Bij de waterschappen kan gedacht worden aan waterkeringen en RWZI's voor mogelijkheden voor zon en wind.

Een ander voorbeeld van functiecombinatie en daarmee gebiedsafbakening is dat van [landgoederen](#). Op de Noord-Veluwe, doorlopend tot in Overijssel, ligt een hele reeks landgoederen. Ook op deze landgoederen kunnen mogelijkheden zijn voor energietransitie. Dit zal dan samen met de landgoedeigenaren moeten worden verkend. Voor de landgoederen in de [RES-regio Noord-Veluwe](#) is samen met landgoedeigenaren verkend of het mogelijk is duurzame energie te realiseren met behoud van de culturele waarde. De inventarisatie is gestart voor Noord-Veluwe. Deze kan natuurlijk verbreed worden naar andere regio's.

Een meer specifiek voorbeeld van combinatie van functies is [duurzame energie op of bij het cultureel erfgoed](#). Het feit dat iets een monument is of een beschermd dorps- en stadsgezicht, bepaalt vaak wat er wel en niet kan. Dat cultuurhistorische landschappen en monumenten niet persé ontzien hoeven te worden laat de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed zien. RCE heeft voor de RES-regio's [een aantal handreikingen en brochures ontwikkeld](#). Naast tools zijn er op de site van RCE ook interessante voorbeelden te vinden. Zoals een [podcast over duurzame energie op Pampus](#).

Ook waardevolle landschappen zoals genoemd in de NOVI (o.a. [IJsselmeergebied](#), Waddenzee, [Groene Hart](#)) en Provinciale Omgevingsvisies (o.a. Groene Hart, Nationale Landschappen, Veluwe) kunnen aanleiding zijn om een gebiedsgerichte benadering te kiezen. Dit betreffen vaak RES grensoverschrijdende gebieden. Samenwerking en afstemming op het niveau van de Veluwe of het IJsselmeer gebied vraagt enerzijds samenwerking tussen verschillende RES'en en anderzijds samenwerking met andere stakeholders. Voor deze gebieden is energietransitie vaak een extra opgave naast water, recreatie, woningbouw, visserij, etc. Het voortouw voor deze gebiedsgerichte aanpak boven RES-niveau ligt vaak bij de provincie of het Rijk of samen.

Samenvattend:

De basis voor deze aanpak is de functie – een weg door meerdere RES'en – of het (grond)eigendom. Het realiseren van duurzame energie zal vooral door overleg en stimulering plaats moeten vinden omdat:

- de eigenaar van het vastgoed /de grond meerwaarde moet zien in duurzame energieopwekking;
- de eigenlijke functie van het object – het gebouw, de waterkering, - niet mag worden geschaad. Mogelijk zijn dus eerst aanpassingen nodig aan het gebouw of object om het opwekken van duurzame energie te realiseren.

Ad.4. Energietransitie in relatie tot andere opgaven

Omdat de energie-opgave ook impact heeft op de leefomgeving, komt zij automatisch in relatie te staan tot andere omgevingsopgaven. Er bestaat in ons land een hoge druk op de leefomgeving. Zowel door bestaande functies, als door nieuwe opgaven als de bouw van extra woningen, klimaatadaptatie, groei van economische sectoren, verduurzaming van de agrarische sector en natuurontwikkeling. Onze leefomgeving is een schaars goed. Die is cruciaal is voor onze gezondheid én onze economie, daarom is zorgvuldige inrichting ervan heel belangrijk. Ruimtelijk inpassing van de verschillende maatschappelijke ruimteclaims, waaronder de RES, vraagt om slimme combinaties, innovatieve ontwerpen en onderbouwde afwegingen.

Eén van de ruimtelijke principes uit de NOVI is het combineren van opgaven. Veel RES'en hebben dit principe overgenomen in hun RES. Om meer kennis en ervaring hiermee op te doen wordt momenteel in opdracht van NP RES in drie gebieden verkend wat het in de praktijk betekent als je opgaven wilt combineren in een bepaald gebied.

- **Bedrijventerrein Auvergnepolder, Bergen op Zoom, Noord-Brabant**
De case Auvergnepolder gaat over de ambitie van de gemeente Bergen op Zoom om een 'biobased bedrijventerrein' te ontwikkelen en dit te combineren met de RES-opgave voor wind binnen het zoekgebied van de RES West-Brabant. Ten westen van deze locatie heeft TenneT het voornemen een onderstation te ontwikkelen.
De locatie ligt binnen de gemeentegrens van Bergen op Zoom maar buiten het bedrijventerrein. Vanwege de windmolens is een koppeling hiermee logisch. Het bedrijventerrein moet ruimte bieden aan bedrijven in de 'biobased' industrie waarbij de duurzaamheidsambities hoog zijn. Een integratie van natuurdoelen, energietransitie en biobased bedrijven ligt voor de hand.
Voor het invullen van de windambities uit de RES zijn binnen het zoekgebied van de RES twee locaties beschreven. Voor beide locaties zijn al marktpartijen geïnteresseerd en zijn al gesprekken - geweest - met potentiële ontwikkelaars.
Het grootste deel van het gebied is nu nog in eigendom van een of meerdere agrariërs. TenneT heeft de grondposities voor het onderstation al wel verworven. Dit onderstation is essentieel voor Zeeland en de RES-doelen van die provincie.
De ontwikkeling van het biobased bedrijventerrein past binnen de ambities van de gemeente Bergen op Zoom en de ambities van de provincie Noord-Brabant.
De gemeente Tholen heeft in een reactie op de RES West-Brabant aangegeven dat ontwikkeling van windturbines in het noordelijk deel van de Auvergnepolder onwenselijk is vanwege de – al in ontwikkeling zijnde – ambities van Tholen voor een aantal windturbines aan de Zeelandse zijde van het Schelde Rijnkanaal.
- **Energieneutraal Hoogheemraadschap in 2025, RWZI Geestmerambacht, Noord-Holland**
Het Hoogheemraadschap is de op drie na grootste energieverbruiker van Noord-Holland (na Tata Steel, Schiphol en de datacentra). Het Hoogheemraadschap wil in 2025 energieneutraal zijn. Daarvoor wil het zo veel mogelijk lokaal energie opwekken, op de plek waar de energie gebruikt wordt. Het Hoogheemraadschap gaat er hierbij vanuit dat op lange termijn het terugleveren aan het net minder rendabel zal worden. Het Hoogheemraadschap is nu al behoorlijk voorzien in zonnestroom en zoekt vooral locaties voor windmolens. De vraag is hoe deze windturbines bij de RWZI Geestmerambacht kunnen

worden ingepast. Daarnaast verkent het Hoogheemraadschap hoe voor 1400 gemalen in Noord-Holland duurzame energie kan worden opgewekt. De gedachten gaan hierbij uit naar kleine windmolens.

- **Gebiedsgerichte aanpak Peelvenen in Asten, Noord-Brabant**
De case in Asten gaat over de ontwikkeling van zonnevelden in een landbouwgebied nabij het Nationaal Park de Groote Peel. De gemeente signaleert dat de ontwikkeling van zonnevelden nu de prijs voor landbouwgronden opdrijft. Hierdoor wordt de benodigde extensivering van de landbouw en de realisatie van de natuur- en landschapsdoelen bemoeilijkt. De gemeente stelt de vraag hoe de ontwikkeling van zonnevelden kan bijdragen aan de realisatie van landschappelijke, natuur- en landbouwdoelen in dit gebied.
In het gebied ligt een concreet initiatief van verschillende (stoppende) boeren die een zonnepark van ca 50 ha willen ontwikkelen.
De gemeente Asten start nu met andere partners (prov. Noord-Brabant, Waterschap Aa en Maas, Staatsbosbeheer, gemeente Deurne, ZLTO, agrariërs, natuurorganisaties, inwoners) een gebiedsgerichte aanpak Peelvenen. Dit gaat om het gebied in de schil rond de Groote Peel in Asten, maar ook de Deurnesche Peel en Mariapeel in de gemeente Deurne. De aanleiding voor de Gebiedsgerichte aanpak Peelvenen is het terugdringen van stikstof. Maar dat hangt samen met de andere opgaven. Om die reden worden de doelen die hierboven zijn benoemd integraal opgepakt.

In alle cases wordt met inzet van ontwerpend onderzoek en betrokkenheid van verschillende stakeholders verkend hoe een mogelijke combinatie van opgaven kan worden gerealiseerd en wat hiervoor nodig is. De cases zijn door vertegenwoordigers van de RES'en ingebracht. Zodra de resultaten beschikbaar zijn, zal hier een apart werkblad op de website van NP RES voor worden gemaakt.

Het doel van alle gebiedsgerichte aanpakken is om in ieder geval duurzame energie te realiseren. Maar zo mogelijk ook een bijdrage te leveren aan andere opgaven. Het is belangrijk om 'win-win' situaties te creëren. Niet alleen voor de verschillende stakeholders maar ook financieel. De verkenning moet ook opleveren wie bij het combineren van opgaven het voortouw zou moeten nemen om tot realisatie te komen.

Hoe pak je gebiedsgericht werken aan?

Hieronder staan 6 stappen waarlangs je aan de slag zou kunnen gaan⁴. Heel nadrukkelijk staat er 'kan' omdat de verschillende gebiedsaanpakken duidelijk van elkaar verschillen.

Stap 1: Verkennen van de verschillende opgaven

De eerste stap bestaat uit een nadere verkenning van het gebied. Wat zijn de andere nationale en regionale opgaven naast de RES-opgave? Denk hierbij aan woningbouw, bereikbaarheid, toekomst van het landelijk gebied. Wat vinden mensen belangrijk in dit gebied? Waar liggen ze wakker van? Het in beeld brengen van opgaven, belangen en waarden kan in de vorm van een gebiedsdialog. Omdat het om een gebied gaat is het belangrijk om de vergaarde informatie ook op kaart te zetten.

Iedere RES- regio zal meerdere soorten gebieden kunnen onderscheiden, die allemaal een andere aanpak behoeven.

Stap 2: bouwen aan een netwerk van betrokken en stakeholders

Als de opgaven voor het gebied bekend zijn en duidelijk is waar de energie zit - wie mee willen doen - kan een netwerk gebouwd worden. Het netwerk wordt bepaald door de dominante opgaven in het gebied. Meestal

---

⁴ Zie ook [dit artikel in gebiedsontwikkeling.nu](#)

zijn er al netwerken actief in het gebied die hiervoor gebruikt kunnen worden. Omdat ieder gebied andere dominante opgaven (bijvoorbeeld droogte, natuur) heeft, zal het netwerk er in iedere regio anders uitzien.

Stap 3: Ontwikkelen van een gezamenlijke taal

Iedere opgave kent zijn eigen taal, doorloopsnelheid en beleidskader. Het is belangrijk om dit te accepteren en elkaar te leren begrijpen. Het doel is om het gebied te versterken door de sterke punten te behouden of uit te bouwen en de lastige opgaven op te lossen of te verkleinen.

Stap 4: Organiseren van joint fact finding

De opgave voor het opwekken van hernieuwbare energie is vaak concreter dan andere gebiedsopgaven. Bij duurzame energie gaat het om concrete aantallen (X Twh) terwijl andere opgaven vaak veel kwalitatiever zijn. Veel mensen zijn het er wel over eens dat de energietransitie niet alleen belangrijk, maar ook urgent is. Deze urgentie – gezamenlijk met 30 regio's 35 TWh in 2030 – vraagt om snelheid in planvorming en actie. Dit tempo sluit vaak niet aan bij andere opgaven. Het is wel gevaarlijk als het tempo van de energietransitie andere opgaven weg gaat drukken. Dat roept weerstand op in relatie tot andere opgaven die óók belangrijk zijn.

Stap 5: Ontwikkelen van een gezamenlijke gebiedsvisie

Vanuit een gedeeld beeld over het gebied, gebaseerd op gezamenlijke waarden, moet een gezamenlijke gebiedsgerichte, integrale visie worden opgesteld. Daarvoor kan vaak worden voortgebouwd op eerder gemaakte visies door provincies of gemeenten en studies voor andere opgaven. Het moeten wel studies en verkenningen zijn, gekoppeld aan unieke lokale omstandigheden. In ontwerpateliers kunnen deze worden geïntegreerd tot visualisaties en kaartbeelden. Het is belangrijk in deze fase bewoners en gebruikers van een gebied uit te nodigen om te participeren.

In deze fase is het belangrijk een gedragen en gedeelde stip aan de horizon te zetten. Die doelstelling geeft richting en houvast wanneer keuzes gemaakt moeten worden. Vervolgens moet gezamenlijk bepaald worden welke stappen daarvoor gezet moeten worden en door wie. Dit betekent dat vanuit de stip op de horizon terug geredeneerd moet gaan worden. Wat moeten we dan nu als eerste stap gaan doen? Om na realisatie van deze eerste stappen weer samen te bekijken wat dan de beste volgende stappen zijn. Het is goed om zowel de visie als de stappen te verankeren in de instrumenten van de Omgevingswet. Deze aanpak past ook goed in de beleidscyclus van de OW.

Stap 6: Organiseren van een slagvaardige uitvoering.

Na alle verkenningen, het opstellen van een visie en stappenplan moet er een organisatie komen die gaat zorgen voor uitvoering. Dit kunnen nieuwe samenwerkingsconstructies zijn, maar dan is het belangrijk om te zorgen voor verankering in bestaande (ambtelijke) organisaties.

Onderdeel van deze stap is het bepalen van de partij die de leiding heeft. Dit kan zijn:

- een gemeente, bijvoorbeeld wanneer een gebied (grotendeels) in die gemeente ligt
- de provincie, als het gebied gemeentegrenzen overstijgt
- het waterschap, als klimaatadaptatie/droogte de dominante gebiedsopgave is.

Ook een private partij kan deze rol invullen, zo lang maar duidelijk is dat de formele besluitvorming altijd in gemeenteraden, provinciale staten en de verenigde vergadering moet. De organisatie gaat gebiedsgericht aan de slag met de opgaven van het gebied. Daarbij hoort ook de opgave zoals bepaald in de RES 1.0.

Vaak wordt er in deze fase van visie naar uitvoering een vorm van een ontwikkelstrategie opgezet. Daarin wordt vastgelegd hoe de visie in logische stappen tot uitvoering gebracht kan worden. In eerste instantie is deze strategie waarschijnlijk nog redelijk globaal. Naarmate meer stappen gezet zijn, wordt het concreter. Het

belangrijk om met elkaar aan de voorkant te benoemen dat het bij de start om een globaal plan gaat, dat op basis van ervaringen na een periode van een bepaalde tijd wordt bijgesteld en/of concreter gemaakt.

Om tot een ontwikkelstrategie te komen zijn verschillende soorten experts nodig. Omdat het om energie en ruimte gaat, in ieder geval een expert op het gebied van duurzaamheid/energie en ruimtelijke ordening. Daarnaast is procesmatige, bestuurlijke, financiële en juridische expertise vereist. In een ontwikkelstrategie komt onder andere aan de orde:

- het opstellen van een integrale businesscase op gebiedsniveau
- het doordenken van de gevolgen van de eigendomsverhoudingen in een gebied
- het doordenken van de mogelijke inzet van juridisch-planologische en grondbeleidsinstrumenten
- het opzetten van een vorm van risicomanagement
- onderhandelingen tussen partijen.